

Kan grupprättigheter rättfärdigas?

En normativt jämförande studie av fyra liberala teoretiker och deras argumentation om grupprättigheter

Abstract

The purpose of this essay is to compare point of views from four different liberal scholars concerning multiculturalism and group recognition. As well as to investigate if there are any conflicts between liberal values like liberty, equality and self-determination. The material is based on Will Kymlicka, Susan Moller Okin, Joseph Raz and Chandran Kukathas ideas about liberalism, multiculturalism and group recognition. And in this thesis I compare their similarities and differences in their arguments.

This thesis answers two questions; firstly if minority cultures should get recognition from a liberal state, and given that the answer of the first question is yes, by which ways and means. This essay will also show the dilemmas between those liberal scholars and why it can be difficult to agree when they all take points of departure from the same ideologi.

My analysis is divided into three different categories: conflict, group recognition and cultural importance. Conclusion of the essay is that the answer depends on how the scholars understand and define these different values.

Nyckelord: frihet, grupprättigheter, kultur, liberalism, minoritet

Antal ord: 9900

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Syfte och problemformulering.....	2
1.2 Disposition.....	2
2 Metod	3
2.1 Material.....	4
2.2 Avgränsningar.....	4
3 Teoretiskt ramverk för analys.....	6
3.1 Liberalism	6
3.1.1 Will Kymlicka	7
3.1.2 Susan Moller Okin.....	7
3.1.3 Joseph Raz.....	8
3.1.4 Chandran Kukathas	8
3.2 Begrepp	10
3.2.1 Nationell minoritet	10
3.2.2 Etnisk minoritet	10
3.2.3 Uppsatsen definition	10
4 Analys	11
4.1 Konflikt	11
4.2 Grupprättigheter.....	14
4.2.1 Restriktioner	17
4.3 Kulturens betydelse	18
4.4 Egna reflektioner.....	20
5 Avslutning	24
5.1 Slutsats.....	24
5.2 Vidare forskning	25
6 Referenser	26

1 Inledning

År 2003 blev två unga kvinnor nekade att påbörja juristutbildningen i Uppsala. Uppsala universitet hade reserverat 30 platser på utbildningen för personer med två utlandsfödda föräldrar för att främja den etniska mångfalden. De två kvinnor som blev nekade en utbildningsplats stämde skolan och fick rätt i samtliga tre instanser. Samtliga ansåg att Uppsala universitet gjort sig skyldigt till diskriminering gentemot de personer som inte blivit antagna till juristprogrammet trots bättre betyg. Domen betonar att alla människor står lika inför lagen samt att skydd mot diskriminering är en mänsklig rättighet (Svenska dagbladet 2006). Domskälet hänvisar bland annat till fördrag så som FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, Europakonventionen, EG-fördraget samt den svenska regeringsformen, där varje människa har rätt till skydd mot diskriminering. Domen hänvisar även till likabehandlingslagen om att studenter ska behandlas lika vid universiteten oavsett etnisk tillhörighet (HD dom 2006:3).

Uppsala universitet hänvisade till att dem hade använt de 30 platserna, vilket är tio procent, som ett "alternativt urval" enligt 7 kapitlet 10 §, vilken innebär särskilda kunskaper eller omständigheter. Högsta domstolen menade att universitet gjort sig skyldigt till stark positiv särbehandling på grundval av etnisk tillhörighet eftersom att samtliga som blev antagna inom kategorin "alternativt urval" hade sämre meriter än de som blev nekade en utbildningsplats. Vidare menade Högsta domstolen att lagstiftningen aldrig avsett att stark positiv särbehandling skulle vara laglig vid icke-likvärdiga meriter (HD dom 2006:5, 9-10). Uppsala universitet dömdes till att betala 75000 kr i skadestånd samt rättegångskostnader till de två kvinnor som blev utsatta för diskriminering (Svenska dagbladet 2006).

Jag har valt att ta utgångspunkt i detta fall rörande etnisk positiv särbehandling för mitt val av ämne. Detta fall var startskottet för mitt intresse för huruvida grupprättigheter borde legitimeras eller inte. För att bredda mitt perspektiv kommer jag att diskutera grupprättigheter och inte enbart positiv särbehandling som illustreras ovan. Positiv särbehandling är en åtgärd som inkluderas i grupprättigheter för bland annat etniska, kulturella eller religiösa grupper.

I uppsatsen kommer jag att jämföra fyra olika liberala teoretikers normativa ställningstagande rörande mångkulturalism och grupprättigheter. Jag kommer inte att använda mig av fallet i min uppsats utan är enbart ett sätt att visa hur grupprättigheter kan tas i uttryck i samhället idag.

1.1 Syfte och problemformulering

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur debatten angående grupprättigheter på etnisk, kulturell och religiös grund framförs av fyra liberala tänkare, Will Kymlicka, Susan Moller Okin, Joseph Raz och Chandran Kukathas. Det intressanta i frågeställningen är att söka svar på hur teoretiker, som definierar sig som liberaler, kan ha olika uppfattningar i frågan om grupprättigheter. Jag är intresserad av att finna och undersöka spänningar mellan teoretikernas argument för respektive emot främjandet av grupprättigheter. Syftet är också att komma fram till vilka värden som är centrala inom liberalismen och vilka värden som teoretikerna hänvisar till. Beroende på vilka värden som synliggörs vill jag också undersöka om och i så fall hur dessa värden krockar med varandra. Syftet är vidare att göra en komparation av teoretikernas normativa ställningstagande gällande deras syn på grupprättigheter.

Problemformulering lyder följande:

Kan gruppdifferentierade rättigheter rättfärdigas på etnisk, kulturell eller religiös grund utifrån ett liberalt perspektiv?

1.2 Disposition

Uppsatsens första avsnitt inleds med en kortare introduktion i form av en inledning, syfte och problemformulering följt av uppsatsen disposition. I avsnitt 2 presenteras mitt metodval följt av material och avgränsningar.

Efter metodavsnittet redogör jag för mitt teoretiska ramverk för min analys, där liberalism och fyra teoretiker, Will Kymlicka, Susan Moller Okin, Joseph Raz och Chandran Kukathas, presenteras i avsnitt 3 följt av en begreppsdefinition.

När teoriavsnittet är presenterat påbörjas min analys i avsnitt 4. Analysen är indelad i tre kategorier: Konflikt, Grupprättigheter och restriktioner samt Kulturens betydelse. Efter att dessa kategorier behandlats följer mina egna reflektioner. Slutligen avslutas uppsatsen i avsnitt 5 med en slutsats och en kortare reflektion om framtida forskning. I avsnitt 6 redogör jag för mina referenser.

2 Metod

Min metodologiska utgångspunkt är normativ metod där jag genom en komparation, av fyra liberala teoretiker, vill undersöka vilka värden och med vilka argument teoretikerna använder i debatten om grupprättigheter. Mitt metodavsnitt utgår från Björn Baderstens bok ”*Normativ metod – att studera det önskvärda*”.

Min uppfattning är att debatten om mångkulturalism och grupprättigheter till stor del är normativ eftersom att forskare och teoretiker ständigt gör ställningstagande om vilka värden som bör premieras eller inte. Min frågeställning kommer att besvaras genom en kombination av normativ begreppsanalys och normativt givet att analys. Anledningen till en kombination av dessa två är eftersom det är svårt att dra en tydlig skiljelinje mellan begreppsanalys och normativt givet att analys. Mitt syfte är inte att göra ställningstaganden om huruvida mina teoretiker har rätt eller fel, utan att jämföra och undersöka likheter och skillnader dem emellan (Badersten 2006:43-46).

Den normativa begreppsanalysen lägger fokus på att förklara och tydliggöra vilken relation olika värden har med varandra. Det handlar således inte om att rättfärdiga ett ställningstagande utan snarare om att problematisera och undersöka argument på ett så objektivt sätt som möjligt. Det innebär också att klargöra de värdekonflikter och värdehierarkier som finns mellan olika ställningstaganden vilket i mitt fall är fyra teoretiker (Badersten 2006:43). Båda dessa inriktningar inom normativ analys är av komparativ karaktär vilket är en förutsättning för min analys. I komparationen av teoretikernas skilda ställningstaganden ligger min tyngdpunkt på normativ givet att analys. Normativ givet att analys ger mig en större möjlighet att analysera och problematisera olika ställningstagande. Beroende på vilket värde som premieras högst kommer resultatet att bli olika svar (Badersten 2006:43-46), detta är passande då jag vill undersöka spänningar mellan olika värden inom liberalismen.

Den normativa begreppsanalysen innebär till skillnad från normativ givet att analys, att jämföra olika definitioner av samma begrepp eller att ställa olika begrepp mot varandra (Badersten 2006:43). Detta kommer jag att använda mig av i viss mån, men fokus ligger dock på att jämföra och problematisera värdehierarkier och värdekonflikter.

Normativ metod har som uppgift att synliggöra dilemman som finns mellan värden utan att tvunget ta ställning till vad som bör rättfärdigas eller inte. Eftersom det finns en konflikt mellan olika värden handlar det om att ge företräde åt vissa värden som anses vara viktigare än andra. Beroende på hur

argumentationen framförs kommer olika svar att synliggöras (Badersten 2006:29-30)

2.1 Material

Mitt material består främst av artiklar, böcker och kapitel, författat av de fyra teoretiker jag valt. Min fokus har varit att behandla material som diskuterar och problematiserar mångkulturalism, grupprättigheter, jämlikhet och kultur. Nedan följer en kort beskrivning av de teoretiker vars argument jag valt att undersöka och som utgör mitt empiriska material.

Will Kymlicka är politisk filosof och arbetar på Queens University i Kingston, Kanada. Han fokuserar främst på medborgarskap och social rättvisa i mångkulturella samhällen (Kymlicka 2009). Susan Moller Okin var en feministisk, politisk filosof och professor i etik vid Stanford University, USA. Hennes forskning bestod främst av att ifrågasätta kvinnors exkludering inom den politiska sfären (Stanford University 2004). Joseph Raz är professor i juridik, etik och politisk filosofi vid Columbia Law School, USA (Columbia Law School 2012). Chandran Kukathas är professor i statsvetenskap och är intresserad av mångkulturalism och historisk samt nuvarande liberal teori. Han är professor vid The London School of Economics and Political science i Storbritannien (LSE 2012).

2.2 Avgränsningar

Uppsatsens största begränsning är definitionen av begreppet minoritet och vilken innebörd ordet bör ha. Det finns problem med att dra ett likhetstecken mellan etniska, kulturella och religiösa grupper. Även om grupprättigheter kan tillämpas på olika sätt beroende på vilken grupp som berörs, anser jag att det är liknande argument som diskuteras kring fenomenet grupprättigheter, oavsett hur det sedan tillämpas i praktiken. Jag hävdar därför att det är möjligt att diskutera fenomenet grupprättigheter utan att definiera *en* tydlig målgrupp för att nå en djupare förståelse om vilket dilemma som råder teoretikerna emellan. Min avgränsning, att bortse från nationella minoriteter, är på grund av att jag inte är intresserad av de grupper som har ett historiskt band med en nation, utan snarare de grupper som saknar detta. Jag har valt att skilja på nationell minoritet och minoritet eftersom min uppfattning är att denna debatt skiljer sig åt i det material och forskning som jag tagit del av angående grupprättigheter.

Ytterligare begränsning är valet att inte diskutera tidigare forskning eftersom jag anser detta överflödigt. På grund av uppsatsens ansats, att normativt

jämföra och problematisera teoretikernas argument, kommer mitt material till stor del bestå av tidigare forskning. I uppsatsens upplägg presenteras material från de teoretiker som är återkommande i debatten rörande mångkulturalism och grupprättigheter.

Slutligen är mitt materialurval en liten del av allt det material som har publicerats, detta innebär att jag har valt bort och kanske missat delar som hade kunnat komplettera eller ge en annan synvinkel till min uppsats.

3 Teoretiskt ramverk för analys

I teoriavsnittet redogöra jag kort för liberalismens grundtankar samt en del av de konflikter och inriktningar som finns inom liberalismen. Denna sammanfattning och redogörelse görs utifrån Lena Halldenius bok, ”*Liberalism*”. Lena Halldenius är professor i mänskliga rättigheter och docent i praktiskt filosofi vid Lunds universitet (Lunds universitets hemsida 2012). Sammanfattningen ger en grundläggande förståelse i hur de olika teoretikerna, som kommer att presenteras nedan, drar slutsatser angående grupprättigheter och vilka värden som lyfts fram i deras argumentation. Will Kymlicka, Susan Moller Okin, Joseph Raz och Chandran Kukathas ställningstaganden angående mångkulturalism och grupprättigheter är mitt teoretiska ramverk och mitt empiriska material. Under detta teoriavsnitt kommer jag kortfattat att presentera deras ställningstaganden gällande grupprättigheter.

3.1 Liberalism

Frågan är huruvida det finns en fast kärna inom liberalismen som samtliga liberaler måste erkänna för att vara liberal. Inom liberalismen finns det olika inriktningar där åsikterna går isär angående en del frågor men däremot bör samtliga liberallister förespråka och acceptera värdena åsiktsfrihet och religiös tolerans (Halldenius 2003:11, 14-16).

Idag är liberalismen ett viktigt inslag i politiken där det finns två motpoler, socialliberalism som strävar efter en välfärdsstat, och nyliberalismen som vill ha en minimal stat. Statens uppgift är att upprätthålla ett rättvist samhälle utan att ta ställningstagande om vilket typ av liv som är ”bäst” att leva. Hur staten ska agera gentemot sina medborgare skiljer sig inom liberalismen beroende på vilka värden som värdesätts (Halldenius 2003:17-22).

Individen är okränkbar i egenskap att vara människa och varje individ har rätt till självbestämmande, ingen får lov att kränka individens frihet (Halldenius 2003:22-23). Frihet är ett av liberalismens viktigaste värde eftersom frihet innebär att varje individ har handlingsfrihet med rätt att agera utan tvång. Det är staten som är skyldig att försvara individens frihet (Halldenuis 2 003:32-34,38). Människans frihet begränsas enbart i bemärkelse att ingen individ får kränka någon annan individs frihet. Konflikt uppstår när begränsningar diskuteras

gällande frihet och vad det innebär att inte kränka någon annan. Sammanfattningsvis är samtliga liberaler överens om religionsfrihet, yttrandefrihet och mötesfrihet. Däremot råder det oenighet på det sociala planet, vad är en rättighet och hur och vem bör tillgodose dessa (Halldenius 2003:40-41).

3.1.1 Will Kymlicka

Will Kymlicka menar att det finns två typer av grupprättigheter, interna restriktioner samt yttre skydd. Kymlicka är förespråkare för yttre skydd som innebär att minoritetsgrupper ska ha rätt till skydd mot majoritetskulturen för att kunna påverka sina liv gällande politik och ekonomi. Detta ska på så sätt minska deras utsatthet gentemot majoriteten. Interna restriktioner kan aldrig accepteras eftersom medlemmarnas individuella behov då kränks av gruppen dem befinner sig i (Kymlicka 2002:39, Kymlicka 1998:165). Att grupprättigheter skulle strida mot liberalism hävdar han är felaktigt och menar att den oro västvärlden känner gentemot andra grupper är överdriven. Kymlicka menar att det finns tre faktorer som skapat denna oro för grupprättigheter. Dessa faktorer är: hot mot den internationella freden, rasmässig jämlikhet samt oron över ökade krav från invandrare (Kymlicka 1998:78). För att individer ska vara självbestämmande krävs det att alla har rätt till sin samhällsliga kultur, han menar att grupprättigheter som främjar den samhällsliga kulturen därför bör stöttas av liberaler (Kymlicka 1998:94). För att liberaler ska kunna rättfärdiga grupprättigheter får det inte finnas interna restriktioner samt att alla grupprättigheter ska baseras på liberala principer (Kymlicka 1998:165).

Kymlicka poängterar statens roll i att reproducera ojämlikhet mellan grupper i samhället och menar att staten alltid främjar någons intresse. Ett första steg är att förändra lagar och institutioner som idag gör det svårare för människor med annan kulturell eller etnisk bakgrund till självbestämmande. Han menar att staten har ett ansvar för att integrera de minoritetsgrupper som finns i samhället och på bästa sätt tillgodose deras behov (Kymlicka 2011:152).

3.1.2 Susan Moller Okin

Susan Moller Okin fokuserar främst på kvinnor och flickor i minoritetskulturer och menar att dem behandlas ojämlikt inom sin kultur genom att inte kunna påverka politiska beslut eller normer inom gruppen (Okin 2003:326). Hon menar att upprätthållandet av minoritetskulturer i större utsträckning gynnar män och att det är deras intressen som tillgodoses. Enligt Okin strider detta mot liberalismens tanke om likabehandling där allas behov ska ha lika värde vilket inte är möjligt i en patriarkal kultur. Hon menar att nyckelbegrepp som frihet och självbestämmande inte stämmer överens med kvinnors och flickors position i dessa

kulturer, då de ofta utsätts för diskriminering, framförallt i den privata sfären (Okin 2002:29-31). Okin menar att det läggs för lite fokus på skillnader *inom* gruppen än mellan olika grupper samt att det fokuseras för lite på den privata sfären där kvinnor ofta befinner sig. Vidare menar hon att det finns en spänning mellan feminism och mångkulturalism och alla som önskar ett jämlikt samhälle mellan man och kvinna bör vara skeptiska till grupprättigheter och ett sådant synsätt (Okin 2002:14-17).

Samtidigt är hon skeptisk till de liberaler som enbart fokuserar på varje individs rättighet att lämna en grupp och utifrån det godkänner grupprättigheter i liberala stater, både för religiösa och kulturella grupper. Okin menar att den formella rätten att lämna en grupp inte är samma sak som att faktiskt ha möjlighet att lämna. Kvinnors position och möjlighet att lämna en grupp återspeglar de ojämlikheter som finns inom grupper vilket hon anser diskuteras för lite (Okin 2003:325).

3.1.3 Joseph Raz

Joseph Raz anser att världen och mångkulturalism står inför en utmaning i att ersätta nationalism som ett gemensamt band mellan individer. Raz menar att vi inte ska benämna olika grupper av människor som majoriteter och minoriteter. Genom att tänka i andra termer kan människor identifiera sig som olika associationer i ett pluralistiskt samhälle istället för i majoritet och minoritetstermer. Mångkulturalism handlar således inte enbart om vilken politik som praktiseras, utan också om en attitydförändring (Raz 1998:193,200).

Människor i ett samhälle behöver dela en gemensam kultur men kultur behöver inte innebära samma religion, etnisk tillhörighet eller språk även om det kan vara en fördel. Enbart gemensam kultur räcker inte utan Raz diskuterar bland annat tre faktorer som är viktiga för att människor ska känna tillhörighet till en kultur och samhälle. Första faktorn är att samtliga grupper styrs av samma ekonomiska system, den andra att det finns en generell förståelse om vad det innebär och krävs för en fungerande ekonomi. Slutligen kan människor genom ett demokratiskt politiskt system med tillgänglig information nå en förståelse för politiska frågor och processer. Det måste finnas en vilja att känna empati för andra människor och sätta sig in i andras situation. Det finns också andra viktiga faktorer, så som att minska sociala och ekonomiska klyftor eller att ha bra sjukvård, som kan underlätta och skapa ett bra samhällsklimat (Raz 1998:202-203).

Raz hävdar att vissa kollektiva rättigheter kan förekomma under särskilda omständigheter. Han menar dock att mångkulturalism och grupprättigheter inte kan grunda sig i att kulturen är naturlig eller för att medlemmarna vill att kulturen ska bevaras. Statens uppgift är att acceptera och skydda alla grupper med undantag för dem som är "moraliskt fränstötande" (Raz 2002:113-117).

3.1.4 Chandran Kukathas

Liberalism ser inget problem med mångkulturalism av den anledning att liberalism ursprungligen är en teori om pluralism. Liberalism uppmuntrar och förespråkar på så sätt moraliska, religiösa och kulturella skillnader. Det handlar om att alla människor ska ha möjlighet till frihet och självbestämmande samtidigt som att olika människor ska kunna leva tillsammans (Kukathas 1998:690). Kukathas menar att även om det finns en oro över vissa minoriteter ger detta inte en befogenhet till att överge eller omvandla liberalismen. Det är individen och inte grupper som innehar rättigheter och individens rättigheter behöver därför återupprättas och ges större betydelse (Kukathas 1992:107).

En anledning till att förkasta grupprättigheter är att grupper inte är statiska eller naturliga utan är beroende och omformas som en effekt av ekonomiska och politiska beslut, grupper är föränderliga. Kukathas menar att en grupp inte kan existera utan politiska institutioner och hävdar att en del kulturer fortlever enbart på grund av politiskt erkännande (Kukathas 1998:693, Kukathas 1992:110). Staten ska inte främja ett visst levnadssätt utan enbart förse befolkningen med rättigheter som gör att de kan välja fritt. Detta innebär att staten måste ha en hög toleransnivå när det gäller olika gruppers val att leva (Kukathas 1992:108, Kukathas 1998:696).

Det liberala samhället ska lämna minoritetsgrupper i fred och inte blanda sig i deras angelägenheter genom att införa grupprättigheter. Kukathas menar att de grupper som vill bli lämnade ifred ska också bli det, staten har ingen rätt att tvinga grupper att assimileras eller att påtvinga integration. Kukathas poängterar att det inte är grupperns rättighet att bli lämnade i fred utan det är individens rättighet att ansluta sig till vilken grupp som hon eller han vill som ska tillgodoseas. All anslutning ska ske frivilligt och alla individer måste ha möjlighet och den fundamentala rättigheten att lämna gruppen. Den liberala teorin försöker finna en balans mellan individen och kulturella grupper. Liberalismen erkänner att det finns olika typer av grupper och att dessa har intressen, men dessa intressen är inte statiska utan förändras över tid. Samtidigt kan aldrig alla medlemmar i en grupp ha samma intressen vilket stärker argumentet för att enbart individer bör ha rättigheter (Kukathas 1992:116-117).

3.2 Begrepp

Jag har valt att definiera två begrepp som är väsentliga att hålla isär. I uppsatsen behandlar jag frågan rörande grupprättigheter på etnisk, kulturell eller religiös grund. Mitt fokus är inte att undersöka nationella minoriteter, även om en nationell minoritet kan ha liknande kännetecken som etniska, kulturella eller religiösa grupper har.

3.2.1 Nationell minoritet

En nationell minoritet kännetecknas av att de har en historisk anknytning till det land dem lever i, är i minoritet och skiljer sig i något avseende från majoritetssamhället. Deras särdrag kan vara kulturellt, religiöst, språkligt eller av liknande slag (NE 2012 sökord: nationell minoritet).

3.2.2 Etnisk minoritet

En etnisk minoritet är en grupp människor som befinner sig inom ett begränsat område, till exempel inom en stat eller region. En etnisk grupp kan vara invandrare, en diaspora eller en ursprungsbefolkning. En etnisk minoritet befinner sig många gånger i en underordnad position gentemot majoritetsbefolkningen när det gäller politisk och ekonomisk makt samt fördelning av resurser (NE 2012 sökord: etnisk minoritet).

3.2.3 Uppsatsen definition

I uppsatsen ligger mitt fokus på etnisk minoritet och inte nationell minoritet. Anledningen till att jag inte lägger fokus på nationella minoriteter är eftersom att jag inte vill studera de grupper som har ett historiskt band till det land de befinner sig i. I uppsatsen använder jag begrepp som etnisk minoritet, kulturell minoritet, religiös minoritet, grupper, invandrare och minoriteter. Med dessa begrepp syftar

jag till samma grupp av människor som befinner i liknande situationer. Anledningen till att jag inte enbart valt ett enskilt begrepp är att samtliga uttryck är återkommande i det material jag använt. I den litteratur jag läst skiljer sig debatten åt mellan nationella och övriga minoriteter, vilket är anledningen till att jag också valt att skilja dem åt.

4 Analys

I detta avsnitt redogör jag för hur de fyra teoretikerna argumenterar och rättfärdigar sina ställningstaganden angående grupprättigheter. Jag har valt att dela upp analysen i tre kategorier: konflikt, grupprättigheter och restriktioner samt kulturens betydelse. I varje kategori redogör jag för varje enskild teoretikers ståndpunkt samt jämför dem med varandra. Analysen är en kombination av empiri och mina egna reflektioner.

4.1 Konflikt

De flesta liberaler förespråkar ett västliberalt ideal där samhällets uppbyggnad består av en demokratisk regering, individuella rättigheter, en välfärdsstat och marknadsekonomi. Hur detta ska implementeras och rättfärdigas skiljer sig dock åt beroende på vem man frågar (Raz 1998:196). Detta är en anledning till att det finns konflikter och spänningar inom liberalismen.

Jospeh Raz menar att det moderna samhället står inför en stor utmaning i att försöka ersätta den nationalistiska tanken där varje stat har ett land, språk och kultur. Han menar att det krävs mer än tolerans mellan grupper för att uppnå detta. Hur ska liberalismen kunna förhålla sig till tanken om det universella och samtidigt ta hänsyn till partikularism, att det inte finns en enskild moralisk sanning. Raz ställer sig frågande till huruvida mångkulturalism är ett nytt fenomen eller om det är begreppet som är nytt. Han menar att människor levit tillsammans under samma stat men med olika kulturer i århundraden och därför kan gemensam nationalitet inte vara ett kriterium för att känna en politisk gemenskap. Raz menar att skapandet av Europeiska unionen, där olika nationaliteter styrs av en gemensam politik, är ett exempel på detta (Raz 1998:193-195).

Människans värdighet uppstår i relation till andra människor och varje individ måste därför kunna välja vilken grupp man vill tillhöra. Det måste alltid finnas möjlighet för varje individ att lämna och byta grupp för den som önskar, samtidigt menar Raz att alla människor inte vill lämna eller byta kulturell grupp. När människors möjlighet och frihet begränsas undermineras människans värdighet och rätt till frihet, vilket innebär en avsaknad av respekt för kultur (Raz 1998:200).

Chandran Kukathas anser att utmaningen är att försöka förstå hur människor från olika kulturer ska kunna leva tillsammans. En utmaning ligger i att

olika kulturella grupper krävt erkännande från staten. Dessa grupper ber om erkännande för deras egen identitet i en särskild omgivning inom det gemensamma samhället. Konflikt uppstår när grupper efterfrågar erkännande eftersom det liberala samhället måste ta ställning i konflikten mellan att respektera individens fundamentala rättigheter samt grupprättigheter. Kukathas hävdar att liberalismen inte ska göra någonting, det är inte liberalismens uppgift att erkänna vissa grupper framför andra (Kukathas 1998:686-687). Eftersom att varje individ är fri har hon rätt att ansluta sig till och skapa vilken grupp som önskas. Statens uppgift är att upprätthålla lag och ordning så att människor från olika kulturer kan leva tillsammans, inte att erkänna ett levnadssätt framför ett annat. När en grupp ställer krav på erkännande sker detta alltid i konflikt med andra individer och intressen (Kukathas 1998:690-692). Även om Kukathas är medveten om att det finns en stor variation inom liberalismen hävdar han att det finns tre liberala ställningstagande som utgör kärnan. Det första är att liberalismen är individualistisk varav individen alltid går före kollektivet, för det andra är liberalismen jämlikhetssträvande genom att alla individer har samma rättigheter och tredje att liberalismen är universell, tillhör och omfattar alla människor (Kukathas 1992:108).

Som nämnts ovan, står dagens demokratier inför en mängd utmaningar när det gäller mångfald vilket gett upphov till konflikter inom olika områden till exempel utbildning, språk och invandringspolitik. Will Kymlicka menar att de flesta samhällen är och alltid har varit multietniska men att länder eftersträvat att skapa en homogen stat med en kultur. Han menar att FN:s deklARATION om mänskliga rättigheter inte räcker för att säkra kulturella och etniska gruppers rättigheter i samhället (Wikström 2009:90,92). Kymlicka är oroad över den okunskap och intolerans som råder mot dessa grupper och menar att en anledning till liberalernas motstånd är rädslan för att statens stabilitet hotas. Kymlicka menar att liberalismen måste lära sig att på ett effektivt sätt lösa dessa frågor för att undvika orättvisor mot de minoriteter som lever i demokratier (Kymlicka 1998:204-205,208).

Kymlicka menar att staten och medborgare måste hjälpas åt för att samhället ska fungera, medborgaren måste stötta och vilja genomföra det som staten beslutar. Det finns spänningar och konflikter i dagens samhälle där staten och medborgarna inte samarbetar och inte strävar efter samma ideal. Att staten består av en homogen grupp är snarare en illusion som staten försökt skapa än realitet. De grupper som inte inkluderats i den homogena gruppen har oftast mindre möjlighet att påverka politiskt och därmed mindre möjligheter att påverka sitt eget liv (Kymlicka 2003:148-149).

Susan Moller Okin är av annan uppfattning och fokuserar främst på kvinnors lika rättigheter och möjligheter som män. Hon ser ett problem i att möta minoritetskulturers krav på rättigheter när dem ofta strider mot västs jämställdhetsnormer som råder mellan män och kvinnor. Okin är liberalfeminist och hävdar att det finns en konflikt mellan mångkulturalism och feminism. Okin

menar att kvinnor inte ska bli missgynnade i samhället på grund av sitt kön och att alla kvinnor ska ha samma möjlighet till frihet som män (Okin 2002:13-15). Många kvinnor som flyr eller invandrar till Europa och Nordamerika kommer ursprungligen från länder eller kulturer där det råder kvinnoförtryck. Okin menar att minoritetsgrupper i större utsträckning är mer patriarkala än majoritetssamhället. Hon ifrågasätter varför kvinnor från en majoritetsbefolkning ska ha mer skydd och rätt till jämställdhet än vad kvinnorna i en minoritetsgrupp har (Okin 2002:23,27).

Okin hävdar att Kymlicka inte tar hänsyn till ojämlikheter inom grupper och att den mångkulturella politik som praktiseras idag underminerar och negligerar de framgångar som feminismen haft de senaste åren (Wikström 2009:93). Kymlicka tycker att det är beklagligt att Okin anser att feminismen och mångkulturalismen strider mot varandra och han menar att dem snarare söker efter samma svar. Liberalismen har en historia med orättvisor och förtryck mot kvinnor och minoriteter och han menar att liberalismen fortfarande är blind för många av samhällets orättvisor (Kymlicka 2002:41-42).

Raz håller med Kymlicka och poängterar att liberalismen har en historia om att vara intolerant och menar att ingen kulturell grupp kan leva upp till kraven om total tolerans och frihet. Han menar att västvärlden inte bör fördöma andra kulturer då det finns orättvisor även i liberala samhällen. Liberala samhällen anklagas inte för att vara illegitima trots de orättvisor som råder inom dessa stater, därför bör samtliga kulturer vara legitima trots orättvisor (Raz 2002:113-115).

Även Kukathas menar att liberalismen måste erkänna att det alltid kommer att finnas grupper som uppfattas orättvisa utifrån ett liberalt perspektiv eftersom att många kulturella grupper inte värderar jämlikhet och frihet på samma sätt som liberalismen (Kukathas 1992:132).

Okin argumenterar för att alla grupper borde sträva efter att bli mindre patriarkala och kämpa för att man och kvinna ska ha lika rättigheter. Hon menar att det är få grupper som har möjlighet att få grupprättigheter genom en liberal värdegrund främst eftersom förtryck oftare sker i religiösa eller bakåtsträvande grupper (Okin 2002:28). Okin menar att det inte räcker att kvinnor får samma rättigheter som män för att de ska bli jämställda och efterfrågar därför en förändring av dagens strukturer och institutioner. Kymlicka menar att den jämställdhet som Okin argumenterar för mellan män och kvinnor kan jämföras med minoriteter. Han menar att det inte räcker att dessa grupper får samma rättigheter som majoriteten utan att det krävs speciella rättigheter för att villkoren ska bli mer jämlika (Kymlicka 2002:40-41).

Ett problem, menar Raz, är att människor förstärker och identifierar andra människor med utgångspunkt från sig själva. Detta kan leda till att vi bortser från vad andra människor faktiskt behöver. Han menar att politiken bör uppmuntra olika kulturella grupper att utvecklas både kulturellt och materiellt samt att respektera grupperns olika identiteter. Raz menar att vi inte bör se människor från olika kulturer som främlingar utan snarare använda mångkulturalism för att nå

ökad förståelse om människors olika behov. Han menar att individer och gruppers levnadsförhållande skiljer sig från land till land (Raz 1998:194,197). Kulturella grupper måste ha möjlighet att identifiera och känna sig accepterade i det politiska samhället (Raz 1998:204). Raz menar att liberalismen inte kan fördöma andra kulturer eftersom de inte förkastar sin egen kultur trots orättvisor utan väljer att reformera och göra samhället bättre. Statens uppgift är att erkänna och skydda alla kulturella grupper som finns, med undantag för de som är ”moraliskt fränstötande” (Raz 2002:115-117).

Vad som anses förtryckande beror på medlemmarnas subjektiva uppfattning och så länge kulturer lever isolerade är det lättare att förhindra kvinnor från att upptäcka att deras möjligheter är begränsade menar Okin. Är kvinnor mindre förtryckta enbart för att de är socialiserade in i en underlägsen status gentemot männen? Det är oftast svårare för kvinnor att lämna en grupp och Okin identifierar ett samband mellan denna ojämlikhet och tre orsaker: utbildning, praktiker angående äktenskap och skilsmässa samt könsroller och könshierarkier (Okin 2003:330,334). Detta återkommer jag till senare i nästa avsnitt om grupprättigheter och restriktioner.

Det har också riktats kritik mot Kukathas synsätt om att staten ska vara neutral och inte uppmuntra någon kultur. Många menar att ingen stat kan vara neutral vilket speglar sig i politiska institutioner som ett arv av historien (Kukathas 1998:697). Kymlicka är en av dem som hävdar att stater och myndigheter inte är neutrala utan att de ständigt gör erkännande genom vilka beslut som tas, vilket språk som talas eller andra praktiker. Han menar att staten alltid främjar något perspektiv och därför bör grupprättigheter vara förenliga med liberalismen (Kymlicka 1998:118-119). Kukathas bemöter kritiken med att de politiska institutionerna är präglade av historien genom hur institutionerna är utformade. Han menar att det är naturligt att vissa praktiker är utformade på ett visst sätt, till exempel att engelska eller franska talas inom EU istället för arabiska eller persiska. Han menar att detta inte påverkar institutionernas neutrala karaktär eftersom de inte ska främja något speciellt levnadssätt (Kukathas 1998:697).

Kukathas menar att det skydd som Kymlicka förespråkar överskrider det skydd som han argumenterar för. Kukathas hävdar att grupper enbart får sin legitimitet genom att individer väljer att frivilligt associera sig med andra människor och bildar kulturella grupper (Kukathas 1992:119).

4.2 Grupprättigheter

För att kunna genomföra många av de mål som antagits i bland annat FN menar många att vi måste tänka i termer av grupprättigheter för att alla grupper ska ha rätt till självbestämmande och bevarande av sin kultur (Kukathas 1992:130).

Kymlicka är en av de liberaler som anser att liberalismen har fel angående kulturella rättigheter och att erkännande av gruppers rättigheter inte behöver strida mot den individualistiska uppfattningen. Kymlicka framhäver att det snarare råder en konflikt mellan synen på "medlemskapet till en kulturell grupp" och den "jämlika medborgaren". Istället för att avvisa liberalismen inom minoritetsgrupper bör alla grupper omfattas av liberal jämlikhet som i sin tur skulle ge varje individ rätt till skilda kulturella rättigheter (Kukathas 1992:118). Det bör finnas gruppdifferentierade rättigheter för minoriteter så som att vara ledig vid helgdagar eller att barn ska ha rätt att få halalslaktat kött i skolan. Kymlicka menar att minoriteter blir hämmade eftersom att dem hjälper till att bidra till samhället, genom att till exempel betala skatt, utan att kunna ta lika stor del av fördelarna som majoriteten kan. Kymlicka menar inte att grupprättigheter ska främja ett visst sätt att leva utan snarare att minoriteter inte ska missgynnas av majoritetssamhällets politik (Wikström 2009:91-92).

Enligt Kymlicka grundar sig grupprättigheter i de individuella rättigheterna och han menar att om en minoritetsgrupp uppfyller kraven på att vara internt liberal ska de också ha rätt till specifika rättigheter. Om grupper inte har möjlighet till särskilda rättigheter som skyddar gruppens kultur undermineras deras valmöjlighet och frihet (Okin 2002:27).

Jospeh Raz menar, på liknande sätt som Kymlicka, att vissa grupper kan ha rätt till kollektiva rättigheter under vissa omständigheter. Raz poängterar dock att mångkulturalism och grupprättigheter inte grundar sig i att kulturen har ett egenvärde eller enbart för att människor vill att gruppen ska bevaras (Raz 2002:113-114). Han hävdar inte att alla grupper är berättigade grupprättigheter, speciellt inte dem som på något sätt utför diskriminerande praktiker. Individens frihet och självbestämmande är viktiga faktorer att ta hänsyn till även om han framhäver att alla grupper bör erkännas och ha möjlighet att verka inom samhället (Okin 2003:328). Om medlemmar inom en grupp blir förtryckta ska gruppen enbart få hjälp och stöd från samhället i den mån att de kan neutralisera eller kompensera förtrycket. Möjligheten att lämna en grupp ska vara en säkerhet för de individer som lever i ett samhälle där de inte har möjlighet till utveckling och självförverkligande. Raz hävdar att alla grupper är mer eller mindre förtryckande varav det handlar om att försöka införa praktiker som kämpar mot förtrycket (Okin 2003:340).

Till skillnad från Kymlicka och Raz menar Kukathas att det finns risker med att staten erkänner vissa grupper och inte andra. Eftersom att grupper ständigt förändras är samtliga beroende av ekonomiska och politiska beslut som fattas i majoritetssamhället vilket innebär att vissa grupper kommer att favoriseras framför andra. När staten premierar ett levnadssätt framför ett annat skapas vinnare och förlorare. Detta blir ett problem eftersom liberalismen inte ska skapa ett samhälle utan enbart göra det möjligt för människor att leva tillsammans genom att upprätthålla lagar (Kukathas 1998:693-694).

Kukathas förnekar inte att grupper och kultur är en viktig del i hur individer väljer att identifiera sig eller att deltagandet i olika grupper har betydelse för individers liv. Även om han poängterar att individer inte lever isolerade ifrån varandra förnekar han att grupper har fundamentala rättigheter som de kan göra anspråk på inom politiken (Kukathas 1992:110).

Kukathas motsäger Kymlickas argument om att liberaler måste erkänna kulturella rättigheter för att individen ska ha möjlighet till självbestämmande, vilket Kymlicka menar är en förutsättning för individen att göra meningsfulla val. Kukathas menar att individens självbestämmande inte är minoriteters prioritering, utan snarare att medlemmar förväntas acceptera gruppens praktiker. Om individens val och prioriteringar hade varit det viktigaste för Kymlicka borde snarare kulturell inblandning efterfrågas än kulturellt skydd, hävdar Kukathas. Många grupper värderar inte självbestämmande särskilt högt, Kukathas menar att det då inte kan vara ett kriterium för att grupper ska ha speciella rättigheter (Kukathas 1992:120-121).

Kymlicka hävdar att minoriteter bör få grupprättigheter eftersom att många av gruppernas ojämlikheter inte är självvalda. Kukathas menar istället att det inte enbart är minoriteter som utsätts för ojämlikheter utan att det finns många människor som lider av handikapp eller fattigdom som inte heller har valt det. Kukathas betonar att ojämlikhet varierar inom kulturella grupper och att alla medlemmar i en grupp inte har samma ojämlikhet gentemot majoriteten (Kukathas 1992:123).

Om liberala stater ska ge vissa kulturella grupper rättigheter utifrån särskilda kriterier, så som tolerans och självbestämmande, kommer många kulturella grupper att undermineras då de inte kommer "passa in" och leva upp till liberala värden (Kukathas 1992:123). Kukathas menar snarare att det är svårt för kulturella grupper att bibehålla sin kultur på grund av kontakten med omvärlden och andra grupper. Eftersom att varje individ ska ha rätt att lämna en grupp finns det vissa praktiker som aldrig kan återinföras inom en grupp. Kukathas menar att utifrån hans liberala synsätt ger staten kulturella grupper stor möjlighet att påverka gruppens medlemmar. Alla forum behöver inte vara liberala så länge dem är skapade på frivilliga grunder av individer. Även om självbestämmande för en grupp vore möjligt finns det alltid oenighet inom gruppen. När en grupp får rättigheter ska gruppen inte enbart ta beslut som rör dem själva utan även ta beslut som kommer att påverka andra människors liv både i nutid och i framtiden (Kukathas 1992:127,130).

Okin ifrågasätter både Kymlicka och Raz huruvida lösningen finns i att ge vissa grupper kollektiva rättigheter, hon menar att det kanske vore bättre om minoritetsgrupper anslöt sig till majoritetskulturen. Mycket diskriminering mot kvinnor sker i hemmet och förblir därför dold, detta menar Okin är en anledning till att grupprättigheter sällan speglar kvinnors intressen. För att grupprättigheter ska vara godtagbara på en liberal grund måste alla människor, kvinnor och män, gynnas och uppmärksammas inom gruppen (Okin 2002:28-31).

Okin är också tveksam till att minoriteter anser sig ha rätt till fler rättigheter än vad de individuella rättigheterna innefattar, främst eftersom att grupprättigheter exkluderas från majoriteten (Kymlicka 2002:41-42).

Joseph Raz och Susan Moller Okin håller med varandra i många avseende gällande grupprättigheter (Raz 2002:113-114). Okin är dock kritisk till Raz ställningstagande eftersom hon menar att han inte inkluderar vare sig sexistiska eller patriarkala kulturer i sin teori (Okin 2003:328).

Okin menar att det finns en mängd olika faktorer som bidrar till att flickor och kvinnors möjligheter är sämre än männens, en anledning är att tillgången till utbildning är begränsad för flickor, främst i fattiga länder. Ofta är utbildning dyrt och kan därför uppfattas som slöseri med familjens tillgångar. I många kulturer ska flickor hjälpa till i hemmet och göra hushållssysslor för att senare giftas bort, föda barn och bli en del av makens familj. Det är inte enbart bristen på utbildning som är hämmande för flickor utan även innehållet inom utbildningen. Tidiga och ofrivilliga äktenskap i kombination med tidiga födselar är ytterligare en orsak till att kvinnors möjligheter är sämre än männens. Detta innebär att flickor tvingas sluta skolan och på så sätt minskar möjligheterna att bestämma över sina liv. Eftersom att många flickors liv är förutbestämda är det svårt att bryta den cirkeln. Att stater förespråkar grupprättigheter gör snarare att ojämlikheter mellan könen reproduceras och försvårar kvinnors möjligheter till självbestämmande (Okin 2003:335-337).

4.2.1 Restriktioner

Kymlicka anser att det finns två begränsningar som alla grupper måste följa för att kunna få grupprättigheter. Inre restriktioner där gruppen inskränker på medlemmarnas frihet i form av medborgerliga eller politiska rättigheter kan aldrig rättfärdigas utifrån liberalismen. Han poängterar att det är varje individs rättighet att göra fria val och ha möjlighet att kunna ifrågasätta sin kultur. Genom yttre skydd ska minoritetsgrupper skyddas från majoritetens ojämlika strukturer i samhället. Detta kan dock endast rättfärdigas om gruppen främjar jämlikhet mellan grupper och frihet för gruppernas medlemmar. Det kan inte rättfärdigas om det ger möjlighet till diskriminerande eller orättvisa praktiker. Minoriteter har endast rätt till grupprättigheter om de följer vissa liberala principer (Kymlicka 1998:164-165).

Raz och Kymlicka är de två liberala teoretiker som har liknande argumentation angående grupprättigheter. Raz går dock steget längre och presenterar fyra begränsningar som måste vara uppfyllda för att accepteras av liberalismen. För det första får inga kulturella grupper lov att förtrycka sina egna medlemmar, för det andra får minoriteten inte vara intolerant mot de personer som inte tillhör deras grupp, för det tredje måste varje individ ha rätt att lämna den grupp hon tillhör och slutligen ska varje individ ha rätt att delta i den ekonomiska

och politiska kulturen som majoritetssamhället i huvudsak styrs av (Raz 1998:199).

När en individ väljer att leva i ett samhälle väljer hon också att delta i gruppens praktiker. Detta, menar Kukathas, är enbart möjligt om individen har rättighet att lämna gruppen. Denna rättighet får aldrig kränkas eftersom att alla grupper ska bygga på frivillig associering (Kukathas 1992:116). Kukathas menar att individens möjlighet att lämna en grupp är en okränkbar rättighet samtidigt som han står fast vid att samtliga kulturella och religiösa grupper ska lämnas i fred utan inblandning av staten. Han menar att individuella rättigheter alltid går först och att alla människor har rätt till sin frihet utan att vara tvingad att tillhöra en viss grupp. Däremot menar Kukathas att omständigheter kring förtryckande praktiker förmildras om varje individ har rätt att lämna gruppen. Han är dock medveten om att alla individer måste ha en reell möjlighet att lämna för att detta ska accepteras. Okin menar att den enda lösning som Kukathas verkar nämna är att liberala samhällen måste vara mer öppna för att ta emot de individer som väljer att lämna sin grupp. Det är alltså viktigt att dessa personer har någonstans att ta vägen, däremot tar Kukathas inte hänsyn till vilken kapacitet det krävs av den individ som tvingas lämna en grupp (Okin 2003:343-344).

Enligt Okin skyddas inte medlemmarna i gruppen av grupprättigheter utan enbart individer. Hon menar att män får fler fördelar än kvinnor och att grupprättigheter enbart befäster kvinnoförtryck (Raz 2002:113-114). Okin är också kritisk och menar att argumentet om att varje individ ska ha möjlighet att lämna en grupp inte räcker för att legitimera grupprättigheter på kulturell eller religiös grund. Eftersom att män och kvinnor har ojämlika möjligheter att påverka sitt liv kommer kvinnors reella möjlighet att lämna gruppen vara betydligt mindre än mäns. Den viktigaste individuella rättigheten är att kunna lämna en grupp, därför anser Okin det märkligt att få personer har diskuterat ojämlikheter och skillnader inom grupper när det gäller reell möjlighet att lämna (Okin 2003:325). Okin påpekar också att det inte enbart handlar om att kvinnor inte kan lämna sin kultur utan att det finns kvinnor som inte vill lämna. Hon menar att alla kvinnor ska ha rätten att bli behandlade jämlikt inom den kultur de lever. Enligt Okin ignorerar de flesta liberaler ojämlikheter och könsskillnader när de förespråkar grupprättigheter och hon menar att det inte är möjligt att bortse från halva befolkningen, kvinnorna, när liberalismen som grund bygger på individens frihet (Okin 2003:327-328). Majoritetskulturen är ofta mindre patriarkal än de immigranter, etniska eller religiösa grupper som har möjlighet att efterfråga grupprättigheter. Flickor inom dessa kulturer har oftast högre förväntningar från sin familj att föra kulturen vidare än vad pojkar har. Familjen har också stor inverkan på flickors liv när det gäller kläder, aktiviteter, utbildning och äktenskap. En del av de kvinnor som väljer att ansluta sig till majoritetskulturen blir straffade. Okin menar att även om flickor och kvinnor har en formell rätt att lämna gruppen så är dem så sammansvetsade och beroende av sin familj att valet att lämna inte är aktuellt (Okin 2003:338-339).

4.3 Kulturens betydelse

Liberalismen har på senare tid blivit allt mer ifrågasatt gällande det individualistiska synsättet och om liberalismen är kapabel att möta och förstå den betydelse som kulturella grupper har för individen. Kritiken har väckts eftersom många menar att det är få personer som väljer att lämna sin kultur eller grupp för att ansluta sig till en "universell humanism". En del hävdar att liberalismen inte tar tillräcklig hänsyn till eller erkänner vilken betydelse kollektiva intressen kan ha för individer (Kukathas 1992:106).

Kymlicka är en av de liberaler som menar att kultur har fått för lite erkännande inom liberalismen. Kultur är viktigt för individen eftersom den ger människor en möjlighet att välja vilket liv de vill leva. Kultur är en förutsättning för att kunna göra meningsfulla val. Utan olika kulturer blir det inte möjligt för individer att jämföra och undersöka vilka olika alternativ det finns att välja mellan. Kymlicka menar också att många kulturella grupper lever under ojämnt förhållande som inte beror på enskilda och frivilliga val. Han menar att minoriteter oftast står utanför och agerar med ojämliga möjligheter jämfört med majoritetskulturen (Kukathas 1992:119). Kymlicka hävdar att kulturen är en viktig del i individens liv eftersom att varje samhälle är uppbyggt och genomsyras av kultur som berör både det offentliga och privata livet. Kymlicka kopplar samman individens frihet med kulturen där han menar att alla nationella grupper behöver sin kultur för att kunna leva det liv som dem strävar efter. På grund av detta måste kulturella grupper få de resurser och rättigheter som krävs för att det ska vara möjligt (Kymlicka 1998:85). Eftersom att kultur är en stor del av människans liv och den hotas av majoriteten, måste kulturen skyddas (Okin 2002:15-16). Kymlicka menar att liberalism ger människor möjlighet att utveckla och undersöka olika levnadssätt. För att liberalismen ska kunna leva upp till detta måste varje individ ha frihet och resurser så att individen kan skapa ett värdigt liv där hon eller han har möjlighet att utforska och få ett eget medvetande. För att detta ska vara möjligt måste alla människor ha tillgång till sin samhällsliga kultur (Kymlicka 1998:91-92,94).

Okin ifrågasätter Kymlickas syn på att alla individer måste ha tillgång till sin kultur för att ha möjlighet att leva det liv som hon eller han önskar. Hon menar att detta är en förenkling och att Kymlicka bortser från de påtryckningar som förekommer inom grupper i samhället och från familjen i synnerhet. Eftersom att män oftast är dominerande i de flesta kulturer är det kvinnor som främst kommer att drabbas negativt vid införande av grupprättigheter. Mannen har ofta stora möjligheter att kontrollera kvinnan genom att hänvisa till historiska texter eller seder samtidigt som mycket fokus läggs på att kontrollera den personliga, sexuella och reproduktiva sfären vilket i högsta grad påverkar kvinnor mer än män. Utifrån detta utläser Okin två problem som måste åtgärdas, det måste riktas en större

fokus på skillnader inom grupper än mellan grupper samt fokusera mer på den privata sfären där kvinnor ofta befinner sig (Okin 2002:17-18).

Många liberaler argumenterar för att skyddet genom medborgerliga och universella rättigheter räcker för att ge människor den frihet som krävs för att utöva kulturella intressen. Liberalismen menar att det inte är statens uppgift att främja någon kultur och att rättigheter ska vara lika för alla individer och inte existera på någon annan människas bekostnad. Kultur kommer att fortleva och upprätthållas så länge som individer vill att den ska göra det genom människans fria vilja (Kymlicka 1998:118-119).

Kymlicka menar, till skillnad från många andra liberaler, att den liberala staten har en stor utmaning i att försöka göra minoritetskulturer mer liberala utan att förstöra kulturen. Kukathas menar att liberalismens begränsningar tvingar grupper att bli mer liberala genom att värdera det individuella högre än vad minoritetsgruppers praktiker gör i realiteten. Det är omöjligt att bevara gruppernas identitet genom att "göra" dem mer liberala. För det första är det svårt att mäta och identifiera en grupp utifrån kriterier som gruppen inte värdesätter eller lever utifrån. För det andra skulle minoritetsgrupperna förmodligen protestera mot en liberalisering då det skulle innebära att kulturen förstörs. Om en kultur inte är liberal så värderar de inte individuella val eller liberala principer, men det går inte att tvinga en kultur till liberalisering utan att underminera kulturen. Om de flesta minoriteter efterfrågar att bli lämnade i fred varför ska liberala stater liberalisera dem, då dessa grupper efterfrågar att få utveckla sitt samhälle utifrån deras praktiker och önsningar (Kukathas 1992:122). Även om Kukathas är medveten om att kulturen spelar stor roll för människor och även om han medger att det finns skäl som kan uppfattas som legitima för att vissa grupper ska få rättigheter, ska staten inte erkänna grupprättigheter (Kukathas 1992:111). Han menar att liberalismen försöker lösa problem genom att ta hänsyn till både historia, nutid och framtid utan att stödja ett visst intresse. Alla problem måste lösas utifrån individen. Kukathas menar att grupper och deras ritualer, traditioner och moral får ett värde först när individer lär sig att det har ett värde. Han menar att staten måste undersöka hur individen kommer att påverkas av ett politiskt beslut innan staten tar hänsyn till hur det påverkar gruppen (Kukathas 1992:112). Detta synsätt ger kulturella grupper stora möjligheter att själv bestämma hur de vill leva och utforma sina praktiker. Så länge som individens fundamentala rättigheter existerar, att varje individ har rätt att lämna gruppen, behöver kulturella grupper inte ta hänsyn till majoritetssamhällets politik. Majoriteten har på så sätt ingen rätt att tvinga dessa grupper att integreras, assimileras eller att förändra sitt samhälle till att bli mer liberalt. Detta innebär dock inte att gruppen i sig får några fundamentala rättigheter, utan det är genom individernas rättighet till fri association som upprätthåller de kulturella grupperna. Genom detta synsätt erkänner liberalismen att grupper är en viktig del i individers liv men också att alla individer har olika intressen och bör därför behandlas efter det (Kukathas 1992:117).

Joseph Raz är av uppfattningen att kulturella grupper måste kunna identifiera sig och bli accepterad i det politiska samhället varav det är viktigt att kämpa för en politisk gemenskap som kan ersätta nationalismen (Raz 1998:202,204). Raz hävdar bland annat att Okin är blind inför andra kulturer och deras värden. Han menar att Okin dömer andra kulturer hårdare än sin egen (Raz 2002:116-117).

I vissa fall skapas grupper genom frivillig association men oftast föds individer in i en grupp och har därför inte möjlighet att lämna gruppen eller förutomstående att ansluta sig till vilken grupp som helst. Ett synsätt är att alla grupper anses vara frivilliga om medlemmarna väljer att inte lämna och ett tecken på att individerna accepterar gruppens praktiker. För att detta synsätt ska vara möjligt måste alla människor ha den fundamentala rättigheten att faktiskt lämna en grupp (Kukathas 1992:116).

4.4 Egna reflektioner

Utifrån analysens tre kategorier ska jag nu reflektera över vilka spänningar som finns mellan teoretikernas argument. Finns det några värden som är mer centrala än andra och krockar dessa i så fall med varandra. Jag ska också klargöra en del av de skillnader och likheter som finns dem emellan.

Det finns framförallt två värden som samtliga teoretiker nämner och argumenterar för, det är frihet och självbestämmande. Dessa två centrala värden är alla överens om att de symboliserar liberalismen, även om deras argumentation skiljer sig åt i vissa avseenden.

Kymlicka anser att varje enskild individ måste ha de resurser och möjligheter som krävs för att kunna delta i sin samhällsliga kultur. Han menar att det inte är möjligt för en individ att vara fri och självbestämmande om staten inte tillgodoser individens behov. Han anser därför att det råder en ojämlikhet mellan majoritets och minoritetsbefolkningen och därför måste staten kompensera för detta.

Kymlicka är den liberal som argumenterar för grupprättigheter med samma argument, att främja individens frihet och självbestämmande, som till exempel Kukathas och Okin anser vara anledningen till att inte acceptera grupprättigheter. Här kan jag tydligt se att de väljer att värdesätta och tolka värdena på olika sätt. Kymlicka anser att eftersom samhället är ojämlikt måste staten kompensera dessa grupper för att få samma möjlighet som majoriteten.

Min uppfattning är att Kymlicka hävdar att mycket av ojämlikheten mellan grupper är statens fel, varav han anser att staten inte är neutral och alltid främjar ett visst levnadssätt. På grund av statens agerande missgynnas minoriteter och bör därför omfattas av liberalismens tanke om jämlikhet och frihet.

Genom att ge grupper specifika rättigheter visar staten en respekt för minoriteten vilket Kymlicka menar är förenligt med liberalismens tanke om jämlikhet. Här definierar Kymlicka jämlikhet som att samtliga individer ska ha rätt till samma möjlighet och i de fall som grupper diskrimineras, ska dessa kompenseras.

Raz är inne på samma spår som Kymlicka, även om han använder en annan typ av argumentation. Eftersom att liberala samhällen alltid har präglats av orättvisor, och fortfarande gör, kan andra minoritetsgrupper inte fördömas med ett sådant argument. Han menar att alla kulturer är mer eller mindre förtryckande. Även om han poängterar att grupper i sig inte har ett egenvärde i egenskap av grupp eller kultur, hävdar han att alla grupper måste erkännas och få verka inom samhället. Eftersom att ingen grupp kan leva upp till total tolerans eller frihet måste alla grupper anses legitima. Han menar att liberalismen har en tendens att utgå från sin egen kultur och på så sätt bortser från andra människor och kulturens behov.

Jag anser att det svårare att utläsa vilka åtgärder Raz förespråkar när det gäller grupprättigheter och min uppfattning är snarare att han anser att alla grupper har rätt att existera med samma rättigheter som majoriteten. Staten och politikens roll är att uppmuntra människor till att vilja integreras i samhället samtidigt som de bevarar sin egen kultur och identitet. Han argumenterar för varje individs rätt till frihet och att göra fria val. På ett sätt får jag uppfattning om att Raz tror att människor inom en nation kan skapa ett gemensamt band utan att tillhöra samma kultur. Jag tror att han menar att staten ska uppmuntra alla medborgare till en attitydförändring med en förståelse för människor från andra kulturer och att grupprättigheter då inte kommer att behövas på lång sikt eftersom att alla grupper kommer inkluderas under en och samma nation. Grupprättigheter verkar snarare vara ett medel för att nå dit fortare och göra det möjligt för alla individer att göra fria val nu. Enligt min uppfattning är han inte en förespråkare av gruppdifferentierade rättigheter på samma sätt som Kymlicka, då Raz anser att staten har en mindre betydande roll med individen är i fokus.

Innan jag övergår och diskuterar Okin och Kukathas har både Kymlicka och Raz liberala begränsningar som de anser att alla grupper måste följa för att ha rätt till grupprättigheter. Detta gäller främst att grupper inte får vara intoleranta mot andra människor eller att hindra sina egna medlemmar från att lämna gruppen eller från att ta del av majoritetssamhället. Detta diskuteras närmre i kombination med Kukathas syn på grupprättigheter.

Kukathas hänvisar också till värdena frihet och självbestämmande. Han är den liberal som värdesätter den individuella friheten högst och menar att statens roll ska vara minimal i samhället. Hans ståndpunkt är att staten inte ska främja något levnadssätt och menar att om staten erkänner vissa grupper kommer grupperna att vara beroende av majoritetssamhället. Han menar att en grupp aldrig kan inneha rättigheter eftersom att grupper består av individer, som i sin tur har olika intressen. Han menar att grupprättigheter inte kan legitimeras utifrån ett

jämlikhetsperspektiv eftersom att ojämlikhet tar sig i uttryck på olika sätt bland medlemmarna i gruppen. Han poängterar också att det finns orättvisor och ojämlikhet inom majoritetsgruppen och inte bara är begränsat till minoriteter. Eftersom att grupprättigheter bygger på att någon tar beslut om flera individers levnadsförhållande och framtid kan det inte legitimeras, då det är individens frihet att själv kunna välja sitt liv som väger tyngst. Liberalismen kan inte tvinga minoriteter till att bli liberala. Det är inte liberalismens uppgift att förespråka ett visst levnadssätt och genom tvång undermineras både individens fria vilja och gruppens kultur. Kukathas hävdar på liknande sätt som Raz att det alltid kommer att finnas kulturer eller grupper som är orättvisa utifrån ett liberalistiskt perspektiv, vilket liberalismen måste acceptera.

Utifrån Kukathas resonemang blir det tydligt hur viktigt det är att vara tolerant mot icke liberala grupper när en person identifierar sig som liberal. Det blir motsägelsefullt när liberalismen förespråkar tolerans och frihet men ändå vill införa begränsningar mot de grupper som inte vill erkänna liberala principer.

Eftersom att frihet och individens självbestämmande är de värden som Kukathas värdesätter, är han motståndare till specifika grupprättigheter samtidigt som han ger minoriteter möjlighet att utveckla sin kultur utan inblandning från majoriteten. En av de främsta anledningar till att grupprättigheter inte kan legitimeras är att dem berör och påverkar många individer som inte kunnat välja själva. Det finns alltså en konflikt mellan individens och gruppens intresse. Ett beslut som rör fler än en individ tas alltid i konflikt med andra människor.

Den enda begränsning som Kukathas nämner är att varje individ ska ha rätt att lämna den grupp som hon tillhör. För att detta synsätt ska kunna legitimeras måste alla individer ha en reell möjlighet att lämna och inte enbart en formell rätt. Detta är ett stort problem som är svårt att kontrollera. Detta är en av de aspekter som Okin tar upp och diskuterar gällande grupprättigheter.

Okin har en annan utgångspunkt jämfört med de övriga teoretikerna även om hon också fokuserar på individens frihet och självbestämmande. Hon fokuserar främst på kvinnornas möjlighet till jämlikhet, jämställdhet, frihet och självbestämmande. Enligt henne är minoritetskulturer i större utsträckning patriarkala än majoritetskulturen och hävdar därför att grupprättigheter inte är förenligt med jämlikhet och jämställdhet. Eftersom att kvinnor i större utsträckning är förtryckta jämfört med männen har de också svårare att göra sin röst hörd. Hon menar att alla kvinnor oavsett kultur ska ha rätt till jämlikhet och självbestämmande över sitt eget liv.

Jag tolkar Okin som att grupprättigheter aldrig kan legitimeras utifrån hur minoriteternas strukturer ser ut idag. Eftersom att de flesta minoritetskulturer är mer patriarkala än majoriteten kommer grupprättigheter enbart gynna män och ta hänsyn till deras intressen. Grupprättigheter i den bemärkelse som finns idag reproducerar snarare ojämlikheter än förhindrar dem.

Det Okin gör är att utgå från sin egen kultur och det samhälle hon lever i för att senare applicera det på andra kulturers levnadssätt. Detta är inte helt

okomplicerat att göra. Okin utgår från att i princip alla kvinnor i minoritetskulturer känner sig förtryckta och ojämlika. Det är viktigt att se problematiken i andra kulturer utan att underminera eller fördöma kulturer som inte ser ut som den man själv lever i. Även om Okin ser "problemen" utifrån ett jämlik och jämställdhetsperspektiv kan hennes synsätt uppfattas som om hon vore blind för andra människors identitet och vad de värdesätter inom sin kultur. Det är inte självklart att kvinnor inom dessa grupper eftersträvar att leva så som kvinnorna gör i en liberal stat. Det är viktigt att människor som befinner sig i västvärlden undersöker kulturer och minoritetsgrupper med ett öppet sinne som ger möjlighet att se problem och orättvisor men samtidigt det som är bra, intressant eller annorlunda. Genom att underminera andra människors sätt att leva eller vad de tror på kommer att reproducera okunskap och ojämlikhet snarare än att lösa konflikter människor och kulturer emellan.

5 Avslutning

I detta avsnitt rundar jag av med en slutsats för att poängtera de mest centrala delarna i uppsatsen. Avslutningsvis presenteras en kort reflektion om framtida forskning.

5.1 Slutsats

Frågan är: *Kan gruppdifferentierade rättigheter rättfärdigas på etnisk, kulturell eller religiös grund utifrån ett liberalistiskt perspektiv?*

Svaret är att det beror på. Slutsatsen är att det i grund och botten handlar om vilken uppgift man anser att staten ska ha. Även frågan rörande grupprättigheter utmynnar i en fråga mellan att tillhöra socialliberalism eller nyliberalism. Utifrån den diskussion och analys som genomförts ovan anser jag att Will Kymlicka och Chandran Kukathas är varandras motpoler, Kymlicka som socialliberal och anser att staten har en viktig del i att ge alla medborgare möjlighet att välja det liv de önskar. Kukathas ska då placeras åt det nyliberala hållet då han menar att staten och liberalismen inte ska främja något sätt att leva, enbart upprätthålla lagar som gör det möjligt för medborgare att välja fritt. Joseph Raz förespråkar en stat med en politik som ger alla medborgare möjlighet att välja och leva i frihet, dock får jag inte uppfattningen om att staten ska vara lika aktiv som den Kymlicka efterfrågar. Susan Moller Okin är mer restriktiv i vad statens roll ska vara gällande grupprättigheter, hon menar snarare att det är statens roll att se till att de individuella rättigheterna efterlevs och att dessa innefattar alla kvinnor oavsett vilken kultur hon tillhör.

De värden som är centrala i debatten rörande grupprättigheter och som samtliga teoretiker behandlar är frihet och självbestämmande. Jämlikhet är också ett värde som nämns av samtliga, även om Okin och Kymlicka är de som väljer att betona värdets betydelse. Okin fokuserar också på begreppet jämställdhet vilket hon anser är ett viktigt värde inom liberalismen.

Huruvida dessa värden krockar med varandra eller inte beror på hur teoretikerna väljer att definiera värdena. Frihet, självbestämmande och jämlikhet behöver inte krocka med varandra om varje individ har dessa rättigheter i egenskap som människa. Om jämlikhet däremot innebär att alla människor ska ha samma rätt till lika förutsättningar kan detta innebära en inskränkning på en del individers frihet.

Frihet är det värde som samtliga tenderar att hänvisa till som anledning till att förespråka eller förkasta grupprättigheter. Att samtliga kan göra detta, beror på att vägen till hur friheten möjliggörs för individen ser olika ut. Konflikten mellan värden uppstår först när Kymlicka, Okin, Kukathas och Raz definierar och lägger ett värde i begreppet.

5.2 Vidare forskning

Jag anser att det är viktigt att fortsätta forska och prioritera ämnen så som mångkulturalism och grupprättigheter. Det är viktigt att forska utifrån olika kulturer och människors perspektiv för att få en djupare förståelse om hur mångkulturella stater ska kunna samexistera. Det är viktigt att människor, oavsett kulturell eller religiös bakgrund känner sig inkluderade i samhället. Det är även ett aktuellt ämne som berör stora delar av världen och genom diskussioner, möten och kunskap kan människor se varandra som jämlikar.

Det är också viktigt att våga diskutera och forska om liberalismens begränsningar och hur stater ska bli mer toleranta mot alternativa levnadssätt. Genom att synliggöra spänningar mellan olika värden ökar också vår förståelse inför varandra.

6 Referenser

- Badersten, Björn, 2006. *Normativ metod. Att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur
- Columbia Law school, 2012. [elektronisk] http://www.law.columbia.edu/fac/Joseph_Raz (hämtadatum 2012-05-14)
- Etnisk minoritet. Nationalencyklopedin. [elektronisk] <http://www.ne.se/lang/etnisk-minoritet>, (hämtad 2012-05-21)
- Halldenius, Lena, 2003. *Liberalism*. Stockholm: Bilda
- Hernadi, Alexandra, 2006. Universitet fällt för diskriminering. *Svenska dagbladet*. 21 december. [elektronisk] http://www.svd.se/nyheter/inrikes/universitet-fallt-for-diskriminering_380766.svd (hämtadatum 2012-02-08)
- Högsta domstolen dom 2006-12-21 i mål nr. 400-06
- Kukathas, Chandran, 1992. Are there any Cultural Rights? *Political Theory* vol. 20, nr 1, s. 105-139
- Kukathas, Chandran, 1998. Liberalism and Multiculturalism : The Politics of Indifference. *Political Theory* vol. 26, nr 5, s. 686-699
- Kymlicka, Will, 1998. *Mångkulturellt medborgarskap*. Nora: Nya doxa
- Kymlicka, Will, 2002. Liberal självhädelse. I *Mångkulturalism – kvinnor i kläm*, Okin Moller Okin (red.), s. 39-42. Göteborg: Daidalos
- Kymlicka, Will, 2003. Multicultural States and Intercultural Citizens. *Theory and Research in Education* vol. 1, nr 2, s. 147-169
- Kymlicka Will, 2009. [elektronisk] <http://post.queensu.ca/~kymlicka/index.php> (hämtdatum 2012-05-14)
- Kymlicka Will, 2011. Multicultural citizenship within multination states. *Ethnicities* vol. 1, nr 11, s. 269-280
- Lunds universitet, 2012. [elektronisk] <http://www.ht.lu.se/o.o.i.s?id=21232&p=LenaHalldenius> (hämtdatum 2012-05-15)
- Nationell minoritet. Nationalencyklopedin. [elektronisk] <http://www.ne.se/lang/nationell-minoritet>, (hämtdatum 2012-05-21)
- Okin, Susan Moller, 2002. *Mångkulturalism – kvinnor i kläm?*. Göteborg: Daidalos
- Okin, Susan Moller, 2003. Mistress of their own destiny: group rights, gender, and realistic rights of exit. I *Citizenship and Education in Liberal-Democratic Societies*, Kevin McDonough - Walter Feinberg (red), s. 325-346. USA: Oxford University
- Raz, Joseph, 1998. Multiculturalism. *Ratio Juris* vol. 11, nr 3, s. 193–205

- Raz, Joseph, 2002. Hur perfekt bör man vara, och vems kultur är perfekt?. I *Mångkulturalism – kvinnor i kläm*, Okin Moller Okin (red.), s. 113-118. Göteborg: Daidalos
- The London school of economics and political science, 2012. [elektronisk] <http://www2.lse.ac.uk/government/whosWho/profiles/CKukathas@lseacuk/Home.aspx> (hämtdatum 2012-05-14)
- Trei, Lisa, 2004. Okin, feminist political thinker, dies. *Stanford University*. 9 mars. [elektronisk] <http://news.stanford.edu/news/2004/march10/obitokin-310.html> (hämtdatum 2012-05-14)
- Wikström, Hanna, 2009. *Etnicitet*. Malmö: Liber